מחודדים

ת"ר ושננתם שיהיו דברי תורה מחודדים בפיך (קידושין ל.)

סיכומי דף היומי
מערכת: 073-249-0403
sikumhadaf12@gmail.com
לע"נ
הגה"ח ר' **פינחס רוזנבוים** זצ"ל
נלב"ע כ"ו ניסן תשע"ז
גליון 228

מסכת ראש השנה דף י"ד . שב"ק פרשת וירא - י"ז מר חשון תשפ"ב

דף י"ד - ע"א

זמן מעשר ירקות קבעו חכמים לפי זמן לקיטה שאינו דומה לאילן שהוא לפי חנטה, שנאמר 'באספך מגרנך ומיקבך' - לרבי יוסי הגלילי מה גורן ויקב מיוחדים שגדילים על מי שנה שעברה ומתעשרים לשנה שעברה, יצאו ירקות שגדילים על מי שנה הבאה והיינו שנת לקיטתם שהרי גוזזים אותם וחוזרים לצמוח. לרבי עקיבא - מה גורן ויקב מיוחדים שגדילים על גשמים, יצאו ירקות שגדילים אף על שאובים, ונפקא מיניה במיני קטניות שמנע מהם מים שלושים יום לפני ראש השנה.

בחודש שבט ראש השנה לאילן אף על פי שעדיין לא עברה רוב תקופת טבת - הואיל שכבר עברו רוב ימות הגשמים ועלה שרף באילנות נמצאו הפירות חונטים מעתה.

דף י"ד - ע"ב

רבי עקיבא ליקט אתרוג באחד בשבט של שנה שלישית לשמיטה ועישר שני מעשרות - מעשר שני כדין שנה שניה ומעשר עני כדין שנה שלישית, וטעמו:

לתנא קמא - שרצה לעשות כדברי בית הלל אלא שהסתפק בדעתם מתי ראש השנה לאילנות אם אחד בשבט או ט"ו בשבט (ועדיין שנה שניה היא זו).

לרבי יוסי בר יהודה - אתרוג זה חנטו פירותיו קודם ט"ו בשבט של שנה שעברה, ונהג כבית הלל שבחמישה עשר בשבט ראש השנה, אלא שהסתפק אם הלכה כרבן גמליאל שסובר שהגם שאתרוג שווה לאילן לילך בו אחר חנטה לענין ערלה רבעי ושביעית, לענין מעשרות דינו כירק שהולכים אחר לקיטה ושנת מעשרו היא כשנה זו (שלישית), או הלכה כרבי אליעזר שגם לענין מעשרות דינו כאילן לילך אחר חנטה ושנת מעשרו היא כשנה שעברה (שניה).

הלכה כדברי בית הלל, והרוצה לעשות כדברי בית שמאי עושה - קודם שיצאה בת קול שהלכה כבית הלל, העושה מקולי בית שמאי ומקולי בית הלל - רשע, (כגון חוליא אחת שחסרה בשדרה - לבית שמאי אינו טריפה ומותר לאוכלו, ובמת מטמא טומאת מת, לבית הלל בבהמה טריפה ובמת אינו מטמא), **חומרי** בית שמאי חומרי בית הלל - עליו הכתוב אומר 'והכסיל בחושך הולך'.

ראש השנה דף ט"ו . יום א' פרשת חיי שרה - י"ח מר חשון תשפ"ב

דף ט"ו - ע"א

לרבן גמליאל שאתרוג שווה לירק לענין מעשרות שהולכים בתר לקיטה מכל מקום ראש השנה שלו בט"ו בשבט כאילן, לכן אם ליקט ערב ט"ו בשבט עד שלא תבוא השמש וחזר וליקט משבא השמש אין תורמים ומעשרים מזה על זה לפי שאין תורמים מן החדש על הישן ולא הישן על החדש, וכן - הנלקט לפני ט"ו בשבט מתעשר כשנת המעשרות כשנה שעברה (כגון שנה שלישית - מעשר עני) והנלקט אחר ט"ו בשבט מתעשר כדין המעשרות של שנה זו (כגון שנה רביעית - מעשר שני).

ידיים הממשמשות בעץ האתרוג קשים לו, וכיון שכולם ממשמשים בו בשנת השביעית אין העץ מוציא פירותיו עד שלש שנים אחר השביעית.

ט"ו בשבט ראש השנה לאילנות - היינו בשבט של סדר חדשי הלבנה, ולא לפי תקופת החמה שהוא שלושים יום אחר שנכנס תקופת טבת.

בשנה מעוברת - החודש ששמו שבט הסמוך לטבת הוא ראש השנה לאילנות כרוב השנים, ולא אומרים שחודש אדר א' הוא במקום שבט.

פירות שביעית פטורים מן המעשרות כיון שהם הפקר והפקר פטור מן המעשרות.

מחלוקת תנאים לענין שביעית באתרוג - לאבטולמוס בשם חמשה זקנים הולכים בו אחר חנטה כאילן, וכדעתו פסקו רבה ורב המנונא ר' יוחנן וריש לקיש. ולדעת רבותינו באושא - אחר לקיטה כדינו לענין מעשר.

אתרוג שחנט בשישית ונכנס לשביעית - לרבה כיון לענין שביעית הולכים בתר חנטה אינו חייב ביעור, ומן הדין חייב במעשר אך כיון שהשדות הפקר ואין האתרוג משתמר דינו כהפקר ופטור ממעשרות, וכן סובר תנא קמא דברייתא. לשאר האמוראים (רב המנונא, ר' יוחנן, ריש לקיש) - כיון שדינו כשל שישית חייב במעשר שהרי בגזילה ממשמשים בו.

אתרוג שחנט בשביעית ויצא לשמינית - כיון שהולכים בו אחר חנטה (לדעת הסוברים כן) קדוש בקדושת שביעית, אך מחלוקת תנאים אם חייב בביעור כיון שקדוש (וכן פסקו רבה ורב המנונא), או שפטור - שאין לך דבר שחייב בביעור אלא אם כן גדל בשביעית ונלקט בשביעית - שהפסוק של ביעור נאמר רק בשנת השמיטה.

דף ט"ו - ע"ב

פירות אילן שחנטו קודם ט"ו בשבט מתעשרים לשנה שעברה, אחר ט"ו בשבט מתעשרים בשנה זו, לרבי נחמיה - דווקא פירות שאינם נגמרים כאחת הולכים בהם אחר חנטה, אבל בפירות שנגמרים כאחת הולכים אחר לקיטה, לרבי יוחנן נהגו העם בחרובים לענין מעשרות כרבי נחמיה, ולריש לקיש כיון שבעניין שביעית דאורייתא הולכים בתר חנטה בכל האילנות גם לענין מעשר דרבנן הולכים בתר חנטה.

בנות שוח שגדלים שלש שנים פירותיהם שחנטו בשביעית נגמרים בשנה שניה של שמיטה, ונוהגים בהם אז (בשנה התשיעית) קדושת שביעית.

ראש השנה דף ט"ז . יום ב' פרשת חיי שרה - י"ט מר חשון תשפ"ב

דף ט"ז - ע"א

זמנים שהעולם נידון:

לתנא דבי רבי ישמעאל - משנה . בארבעה פרקים העולם נידון, בפסח על התבואה, בעצרת על פירות האילן, בסוכות על המים, בראש השנה נידון האדם, שכל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון שנאמר 'היוצר יחד ליבם המבין אל כל מעשיהם', וגזר דין האדם נחתם ביום הכיפורים.

לרבי מאיר - הכל נידונים בראש השנה, וגזר דין שלהם נחתם ביום הכיפורים.

לרבי יהודה - הכל נידונים בראש השנה, וגזר דין - תבואה בפסח, פירות האילן בעצרת, מים בסוכות, אדם ביום הכיפורים.

לרבי יוסי - אדם נידון בכל יום, שנאמר 'ותפקדנו לבקרים' וכתיב 'לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו'.

לרבי נתן - אדם נידון בכל שעה, שנאמר 'לרגעים תבחננו'.

תבואה נידון בשתי פעמים: בפסח שקודם זריעתה - מה יעבור עליה עד פסח הבא, ובפסח שאחר זריעתה לפני קצירתה - מה יעבור עליה מעתה ואילך.

הרואה שזריעתו הצליחה ידע שלטובה נידון בפסח שעבר, ולכן ימהר לזרוע שעורים שממהרים להתבשל קודם שידונו בפסח הבא.

קרי או אונס שעובר על האדם לפני יום הכיפורים הוא ממה שפסקו עליו ביום הכיפורים של שנה שעברה, ומה שקורה עמו לאחר יום הכיפורים הוא ממה שדנו בו ביום הכיפורים זה.

מלך נכנס לדין לפני הציבור, שנאמר 'לעשות משפט עבדו (ואחר כך) ומשפט עמו ישראל', שאין זה דרך ארץ שהמלך מחכה בחוץ, או כדי שלא יתרבה החרון אף.

מה שמתפללים לאחר ראש השנה על החולים ותלמידי חכמים החלשים היינו כרבי יוסי שסובר שאדם נידון בכל יום, או גם לסוברים שאדם נידון בראש השנה - מכל מקום יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין (עיין להלן דף י"ז: - יורדי הים).

מפני מה אמרה תורה -

הביאו עומר לפני בפסח - מפני שהוא הזמן שנידון בו התבואה, ובזה תתברך לכם.

הביאו שתי הלחם לפני בעצרת - מפני שהוא הזמן שדנים בו פירות האילן, ובזה יתברכו.

נסכו מים בחג - מפני שהוא הזמן שדנים המים, ובזה יתברכו לכם גשמי שנה.

אמרו לפני מלכויות בראש השנה - כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות - כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה, ובמה - בשופר.

תוקעים בראש השנה בשופר של איל - אמר הקדוש ברוך הוא תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני.

דף ט"ז - ע"ב

תוקעים בראש השנה - דרחמנא אמר תקעו, **ומריעים** - שנאמר זכרון תרועה.

תוקעים ומריעים כשיושבים וגם כשעומדים - כדי לערבב השטן שלא ישטין כשישמע ישראל מחבבים את המצוות.

כל שנה שאין תוקעים בתחילתה - מריעים לה בסופה, שלא איערבב השטן.

'מרשית שנה עד אחרית שנה' - כל שנה שרשה בתחילתה - שישראל עושים עצמם רשים בראש השנה לדבר תחנונים ותפילה - מתעשרת בסופה ויש לה אחרית.

'כי שמע אלוקים את קול הנער באשר הוא שם' - אין דנים את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה, ואפילו עתיד להרשיע לאחר זמן.

ג' דברים מזכירים עוונותיו של אדם - העובר תחת קיר נטוי, שנבדק אם ראוי לעשות לו נס. המעיין בתפילתו וסומך עליה שתהא נשמעת מפני שהתפלל בכוונה. ומוסר דין על חבירו ובוטח בזכויותיו שייענש על ידו.

כל המוסר דין על חבירו הוא נענש תחילה, כמו אברהם ושרה.

ד' דברים מקרעים גזר דינו של אדם: צדקה - 'וצדקה תציל ממוות', צעקה - 'ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יוציאם', שינוי השם - 'לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה', וכתיב 'וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן', שינוי מעשה - 'וירא האלוקים את מעשיהם', וכתיב 'וינחם האלוקים על הרעה', ויש אומרים גם שינוי מקום - 'לך לך'... ואעשך לגוי גדול', ויש אומרים דווקא זכות ארץ ישראל גורם.

'מדוע את הולכת אליו היום לא חודש ולא שבת' - מכלל שבחודש ושבת צריך, שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל.

'ובנבלתם לא תגעו' - מלמד שחייב אדם לטהר את עצמו ברגל.

שלושה ספרי זיכרון של מעשי הבריות נפתחים בראש השנה, של רשעים גמורים - נכתבים ונחתמים לאלתר למיתה, צדיקים גמורים - נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים, בינוניים - תלויים ועומדים מראש השנה ועד יום הכיפורים.

ראש השנה דף י"ז . יום ג' פרשת חיי שרה - כ' מר חשון תשפ"ב

לזכות האשה החשובה מרת הינדא בת מרים לאה לברכה והצלחה בכל הענינים

דף י"ז - ע"א

ג' כיתות ליום הדין כשיחיו המתים: של צדיקים גמורים - נכתבים ונחתמים לאלתר לחיי עולם. רשעים גמורים שרובם עוונות - נכתבים ונחתמים לאלתר לגיהנום. בינוניים שמחצה על מחצה - לבית שמאי יורדים לגיהנום וצועקים ובוכים מתוך יסורים שעה אחת ועולים, לבית הלל הואיל ומחצה על מחצה הם, מטה את ההכרע לצד זכות (עי' בסמוך - 'ורב חסד') ולא יורדים לגיהנום, ורק אם במחצה עוונות יש עוון של פושעי ישראל בגופם (כדלהלן) - יורדים לגיהנום לשעה אחת.

פושעי ישראל בגופם - היינו קרקפתא שלא מניח תפילין בכלל רוב עוונותיו, ופושעי אומות העולם בגופם - בעבירה של עריות (תוס'), יורדים לגיהנום ונידונים בו י"ב חודש, לאחר י"ב חודש גופם כלה ונשמתם נשרפת ורוח מפזרתם ונעשים עפר תחת כפות רגלי הצדיקים.

המינים - אשר הפכו דברי אלוקים חיים לרעה, והמלשינים - המוסרים ממון ישראל ביד עכו"ם, והאפיקורסים - המבזים תלמידי חכמים, והכופרים בתורה ואומרים אין תורה מן השמים, והכופרים בתחיית המתים, ופרנס המטיל אימה יתירה על הציבור שלא לשם שמים, ושחטאו והחטיאו את הרבים כירבעם בן נבט וחביריו - יורדים לגיהנום ונידונים בה לדורי דורות, ופניהם דומים לשולי קדירה, ונקראים בני גיהנום, מפני שהחריבו בית המקדש בעוונם. (והם שפירי בני מחוזא המעונגים ושמנים).

'אהבתי כי ישמע ה' את קולי' - אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, ריבונו של עולם אימתי אני אהובה לפניך בזמן שאתה שומע קול תחנוני.

'דלותי ולי יהושיע' - אף על פי שאני דלה מן המצוות, כגון בינונים שאין זכויותיהם מכריעים - לי נאה להושיע להטות כלפי חסד.

כל פרנס המטיל אימה יתירה על הציבור שלא לשם שמים - אינו רואה בן תלמיד חכם.

'ורב חסד' בבינונים לבית הלל שהקדוש ברוך הוא מכריעם לכף זכות - לרבי אליעזר באופן שכובש את הכף זכות, שנאמר 'יכבוש עוונותינו', לרבי יוסי בר חנינא מגביה כף החובה שנאמר 'נושא עוון', לתנא דבי רבי ישמעאל מעביר עוון הראשון שאם יהיו מחצה על מחצה יכריעו הזכויות, אך עוון עצמו אינו נמחק, שאם יהיו רוב עוונות נחשב עמהם.

כל המעביר על מידותיו מעבירים לו על כל פשעיו, שנאמר 'נושא עוון ועובר על פשע' - למי שעובר על פשע. **'לשארית נחלתו'** - ולא לכל נחלתו, אלא למי שמשים עצמו כשיריים.

דף י"ז - ע"ב

בתחילה - 'צדיק ה'' (במשפט אמת), 'ותשלם לאיש כמעשהו', 'ואמת'. כשרואה שאין העולם מתקיים בדין - 'וחסיד בכל מעשיו', 'ולך ה' חסד', 'ורב חסד'.

'ויעבור ה' על פניו ויקרא' - מלמד שנתעטף הקדוש ברוך והראה לו למשה סדר תפילה, ואמר לו, כל זמן שישראל חוטאים יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם.

ה' ה' - מידת הרחמים קודם שיחטא, ואחר שיחטא אם ישוב.

'הנה אנוכי כורת ברית' - ברית כרותה לי"ג מידות שאם יזכירו ישראל בתפילת תענית אינו חוזר ריקם.

גדולה תשובה של ציבור שקורע גזר דינו של אדם, אבל תשובת יחיד אינה מתקבלת אלא בעשרת ימי תשובה קודם שנגזר דינו (ולהלן דף י"ח. מחלוקת בזה).

הרי שהיו ישראל רשעים גמורים בראש השנה ופסקו להם גשמים מועטים, ולבסוף חזרו בתשובה - השם ברוך הוא מוריד גשמים מועטים אלו בזמנם ועל הארץ הצריכה להם (ואף שתשובת ציבור קורעת גזר דין - כשאפשר בלא קריעת גזר דין אינו נקרע). **הרי שהיו ישראל צדיקים גמורים בראש השנה** ופסקו להם גשמים מרובים, ולבסוף חזרו בהם - השם ברוך הוא מורידם שלא בזמנם, ועל הארץ שאינה צריכה.

'יורדי הים באניות... ויצעקו... יודו', עשה להם סימניות בין פסוק לפסוק - שדווקא אם צעקו קודם גזר דין נענים, שהם כיחידים.

כתיב 'אשר לא ישא פנים', וכתיב 'ישא ה' פניו אליך' - לרבי יוסי הכהן, עבירות שבין אדם לחבירו לא ישא פנים, בין אדם למקום ישא פנים. לרבי עקיבא, אחר גזר דין (של יחיד) לא ישא פנים, קודם גזר דין ישא פנים.

ראש השנה דף י"ח . יום ד' פרשת חיי שרה - כ"א מר חשון תשפ"ב

דף י"ח - ע"א

שנים שעלו למיטה מחמת אותו חולי וחוליים שווה, זה ירד וזה לא ירד, וכן שנים שעלו לגרדום לדונם למיתה ודינם שווה, זה ניצל וזה לא ניצל - לרבי מאיר, מפני שזה התפלל תפילה שלימה שנתכוון בה ולכן נענה, וזה לא נתכוון ולכן לא נענה, וכן סובר רבי יצחק, שיפה צעקה לאדם אפילו לאחר גזר דין. לרבי אלעזר - זה התפלל קודם שנגזר עליו דין בשמים ולכן נענה, וזה התפלל אחר שנגזר עליו דין בשמים ולכן לא נענה.

גזר דין שנגזר על הציבור שמועיל צעקתם אף לאחר גזר דין (דף י"ז:) היינו דווקא גזר דין שאין בו שבועה.

'ולכן נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה' - לרבא (לרבה) - אבל מתכפר בתורה, לאביי - אבל מתכפר בתורה ובגמילות חסדים.

רבה ואביי מבית עלי היו, רבה שעסק בתורה - חי ארבעים שנה, וכן משפחה אחת בירושלים שהיו מתים בני שמונה עשרה שנה - ואמר להם רבן יוחנן בן זכאי שמא מבית עלי הם ושיעסקו בתורה - ועסקו וחיו, והיו קוראים למשפחה זו על שם רבן יוחנן בן זכאי. אביי שעסק בתורה ובגמילות חסדים - חי שישים שנה.

'כה' אלוקינו בכל קראנו אליו' - היינו בציבור שתמיד נענים וקורע גזר דינם. **'דרשו ה' בהמצאו'** - היינו ליחיד, ו'בהמצאו' היינו בעשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים.

'ויהי בעשרת הימים ויגוף ה' את נבל', טעם עשרה ימים - לרב יהודה אמר רב כנגד עשר לגימות שנתן נבל לעבדי דוד, לרב נחמן אמר רבה בר אבוה - המתין לו הקדוש ברוך הוא שישוב בעשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים, אך לא שב.

בראש השנה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון - א. כבני צאן שסופרים אותם כדי לעשרם, ויוצאים זה אחר זה בפתח קטן. ב. לריש לקיש - כמעלות בית מרון, שהמקום צר ולא יכולים ללכת זה בצד זה. ג. לרב יהודה אמר שמואל - כחיילות בית דוד ('מרון' - לשון מרות ואדנות), שהיו מונים אותם כשהם יוצאים למלחמה זה אחר זה.

'ממכון שבתו השגיח... היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם' - רואה אותם יחד, שכולם נסקרים בסקירה אחת.

משנה . על ששה חדשים שלוחים יוצאים להודיע מתי קידשו בית דין את החודש - ניסן - מפני פסח, אב - מפני תענית תשעה באב, אלול - מפני ראש השנה, תשרי - מפני תקנת המועדות (יום הכפורים וסוכות), כסלו - מפני חנוכה, אדר - מפני פורים. וכשהיה בית המקדש קיים יצאו גם על אייר - מפני פסח שני.

דף י"ח - ע"ב

'כה אמר ה' צבאות, צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה': בזמן שיש שלום - יהיו לששון ולשמחה. יש גזירת מלכות - צום. אין שלום ואין גזירת מלכות - רשות, חוץ מתשעה באב הואיל והוכפלו בו צרות - שנחרבו בו שתי בתי המקדש, נלכדה ביתר, ונחרשה העיר.

אין שלוחי בית דין יוצאים על ג' תעניות שהם רשות, אלא על תשעה באב שהוא חובה.

צום הרביעי, חמישי, שביעי, עשירי - לרבי עקיבא הפסוק מונה התעניות לסדר החדשים: רביעי - ט' תמוז (שהוא החודש הרביעי) שבו הובקעה העיר, חמישי - ט' באב שבו נשרף בית המקדש, שביעי - ג' תשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם, עשירי - י' טבת שבו סמך מלך בבל על ירושלים. לרבי שמעון הפסוק מונה אותם לפי סדר הפורענות, וצום העשירי הוא ה' טבת, שבו באה שמועה לגולה שהוכתה העיר, ועשו יום שמועה כיום שריפה.

בג' תשרי נהרג גדליה בן אחיקם על ידי ישמעאל בן נתניה, והפסוק כוללו עם צום החמישי של חורבן בית המקדש ללמדך ששקולה מיתת של צדיקים כשריפת בית אלוקינו.

מגילת תענית שנכתב ב הימים שקבעו חכמים יום טוב משום ניסים שאירעו בהם ואסרו בתענית, ויש שאסרו גם בהספד - נחלקו בגמרא האם בטלה כשנחרב בית המקדש, כשם שהצומות שהיו ימים טובים בזמן שלום נתבטל אחר החורבן, או ששונה הם שתלויים בבנין המקדש, שעל ידי חורבן בית ראשון הוקבע לצום, ועל ידי בנין בית שני הוקבע ליום טוב (ועיין דף י"ט:).

מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד, ורבי אליעזר התרחץ, ורבי יהושע הסתפר, ואמרו לבני לוד להתענות ולעשות תשובה על מה שהתענו בחנוכה, וזה גם לסוברים שבטלה מגילת תענית - דשאני ימי החנוכה שמפורסם ניסם על ידי שנוהגים במצוותם, והחזיקו בהם ישראל כשל תורה.

ראש השנה דף י"ט . יום ה' פרשת חיי שרה - כ"ב מר חשון תשפ"ב

לזכות האשה החשובה מרת רבקה בת רחל לברכה והצלחה בכל העינינים

דף י"ט - ע"א

בג' תשרי ביטלו אזכרת שם שמים מן השטרות - משום שכשפורע חובו השטר מושלך לאשפה ומתחלל שם שמים, ונחשב הדבר לנס מפני שבקושי יכלו לבטלו, ולפיכך עשאוהו ליום טוב וקבעוהו במגילת תענית.

הימים הכתובים במגילת תענית אסורים בתענית גם לפניהם ולאחריהם - שדברי סופרים צריכים חיזוק, אבל שבתות וימים טובים וראש חודש שהם מועדים מדאורייתא אינם צריכים חיזוק, ולפניהם ולאחריהם מותרים בתענית.

ב' תשרי אסור בתענית - משום לפניהם שהרי ג' תשרי הוא יום טוב שנתבטל כתיבת שם שמים בשטרות, אבל משום לאחריהם שהוא ראש חודש ולפניהם שהוא יום שנהרג בו גדליה (שהיה יום טוב בזמן שבית המקדש היה קיים) מותר - שדברי תורה ודברי קבלה אינם צריכים חיזוק.

כ"ח אדר עשאוהו יום טוב - שגזרו המלכות שלא יעסקו בתורה ושלא ימולו בניהם ושיחללו שבתות, נטלו יהודה בן שמוע וחביריו עצה ממטרוניתא אחת שכל גדולי רומי נמצאים אצלה שיפגינו בלילה ויצעקו בשווקים וברחובות כדי שישמעו השרים וירחמו, ואמרו: אי שמים (-למען הקב"ה), לא אחיכם ובני אב ואם אחד אנחנו, מה נשתנינו מכל אומה ולשון שאתם גוזרים עלינו גזירות קשות, וביטלום.

רבי יהודה בן שמוע היה תלמידו של רבי מאיר, ורבי מאיר היה כמה דורות אחר חורבן בית המקדש (שהיה תלמיד ר' עקיבא, שהיה תלמידו של רבי אליעזר, שהיה תלמידו של ר' יוחנן בן זכאי שבדורו נחרב הבית), ואפילו הכי תיקן יום טוב, וכל שכן שסובר שלא נתבטל יום טוב של מגילת תענית.

דף י"ט - ע"ב

ימים טובים של מגילת תענית - לרבי מאיר בין בזמן בית המקדש בין אחר חורבן בית המקדש אסורים בתענית, לרבי יוסי בזמן שבית המקדש קיים אסורים מפני ששמחה היא להם, אחר חורבן בית המקדש מותרים מפני שאבל הוא להם, והלכה שבטלו חוץ מחנוכה ופורים.

שלוחי בית דין יוצאים על תשרי משום תקנת המועדות אף שכבר יצאו על אלול, משום שאם היו צריכים היו מעברים אלול כדי שלא יהיו שבת ויום טוב סמוך זה לזה שלא יסריחו הירקות והמתים, והגם שבזה קלקלו ראש השנה של בני הגולה - מוטב שיתקלקל ראש השנה ולא כל המועדות של חודש תשרי.

נתעבר השנה - לתנא דמתניתין אין שלוחי בית דין יוצאים מפני הפורים, ולרבי יוצאים, ופליגי כמה ימים הם ימי אדר ראשון - לתנא דמתניתין לעולם שלושים יום ומקדשים יום שלושים ואחד, ולרבי לפעמים עשרים ותשע יום ולפעמים שלושים יום וממילא צריכים להודיע.

כל מצוות הנוהגות באדר שני אינם נוהגות באדר ראשון, ואם קיימם באדר ראשון צריך לחזור ולקיימם באדר שני (וראה שיטות נוספות במגילה דף ו':).

ימי חדשי אדר: לתנא קמא דברייתא - אדר א' לעולם שלושים. לרבן שמעון בן גמליאל - או עשרים ותשע או שלושים. לרבי יהושע בן לוי משום קהלא קדישא דירושלים - בשני חודשי אדר מקדשים יום השלושים ועושים שניהם חסרים. לרבי סימאי שהעיד משום חגי זכריה ומלאכי - אם רצו עושים שניהם מלאים או שניהם חסרים, או אדר א' מלא ואדר ב' חסר, וכן היו נוהגים בגולה. לרב - לעולם אדר א' מלא ואדר ב' חסר, עד שתדע שעשו אדר א' חסר. שלחו ליה למר עוקבא - אדר הסמוך לניסן לעולם חסר.

ראש השנה דף כ' . יום ו' פרשת חיי שרה - כ"ג מר חשון תשפ"ב

דף כ' - ע"א

מצוה לקדש החודש על פי עדי ראייה, שנאמר 'החודש הזה' - כזה ראה וקדש.

שיטתם של אלו ששלחו ליה למר עוקבא שאדר הסמוך לניסן לעולם חסר, איתותב ממתניתין לקמן, דקתני שבזמן המקדש חיללו את השבת להעיד על קידוש החודש בכל החדשים, כדי להקריב מוספי ראש חודש בזמנו, ואחר החורבן רק על ניסן ותשרי, וכשם שבזמן המקדש לא היה המטרה המצוה לקדש על פי הראיה, כך גם אחר החורבן לא זו המטרה, אלא קביעות המועדים, ואם אדר הסמוך לניסן לעולם חסר אין צריך לחלל שבת על ניסן, שגם בלי העדים מקדשים ניסן ועושים אדר חסר.

מעברים חודש אלול (ובסמוך פלוגתא בזה), כדי שלא יהא שבת ויום הכיפורים זה אחר זה, כדי שלא יסריח המת. **וכדי שלא יהא יום טוב סמוך לשבת** - לעולא מעברים, כדי שלא יכמשו הירקות. לר' אחא בר חנינא אין מעברים, משום מת לא מעברים שאפשר שיתעסקו בו עכו"ם, ומשום ירקות לא מעברים שאפשר לשרות בחמין.

מה שמעברים אלול למנוע כמישת הירקות וסירחון המת היינו לצורך בני בבל, שהם בעמק ולא שולט שם אויר, אבל בארץ ישראל שולט אויר ואין צריך לעבר בשבילם.

עיבור או קידוש החודש לצורך:

תני רבה בר שמואל - אין מעברים לצורך, שנאמר 'החודש הזה לכם' - כזה ראה וקדש. לדרך ראשון - קידוש כן ורק עיבור לא, משום כזה ראה וקדש - ראה תחילה ואחר כך קדש. לדרך שני - היינו כשיטת אחרים שסוברים שאין מעברים או מקדשים לצורך, אלא כל החדשים אחד מלא ואחד חסר. (ולכן יש הפרש בין ראש השנה ועצרת של שנה זו לשנה הבאה ארבעה ימים ובשנה מעוברת חמישה ימים).

לרב יהושע בן לוי - מאיימים על עדים שראו בזמנו שלא יעידו כדי שבית דין יעברו החודש, ולא מאיימים על עדים שלא ראו שיעידו כדי לקדשו לצורך ולעשות החודש שעבר חסר.

לרבי יהודה נשיאה בשם רבי יוחנן - מאיימים על עדים להעיד על החודש שלא נראה בזמנו כדי לקדשו.

לאביי - אין סתירה בין רב יהושע בן לוי לרבי יוחנן, שרבי יוחנן דיבר בניסן ותשרי שהמועדות תלוי בהם ומקדשים לצורך שלא יהא שבת ויום טוב או יום הכיפורים סמוך זה לזה, ור' יהושע בן לוי דיבר בשאר חדשים, שאין מאיימים לקדש (כדי שלא יהיו יותר משמונה חדשים מלאים בשנה).

לרב דימי מנהרדעא - מאיימים לקדשו לצורך - שאין השקר נודע, ואין מאיימים לעברו - שהשקר נודע שהרבה אחרים ראוהו.

דף כ' - ע"ב

שמואל אמר על עצמו שבקי בתולדות הלבנה והילוכה וסדר המזלות, ויכול לחשב ולתקן לכל בני הגולה כל ראשי החדשים מתי זמנם - בלי ראיית העדים.

היום הולך אחר הלילה לענין קידוש הלבנה - שאם נראה הלבנה הישנה בתחילת ליל שלושים, שוב אין מקדשים את החודש ביום השלושים, גם לסובר מאיימים על העדים לקדשו שלא בזמנו.

קו הסיכומים לשמיעת סיכום יומי על הדף היומי בגמרא והלכה 079-9379634

היה מולד הלבנה קודם חצות היום בידוע שתראה הלבנה קודם שתשקע החמה, היה המולד לאחר חצות היום אינה נראה קודם שקיעת החמה, שאי אפשר לראותה שש שעות משעת המולד מרוב קטנותה, ולכן אם עדים מעידים שראוה בידוע שעדי שקר הם.

הלבנה מתכסה מן העין עשרים וארבע שעות לפני ואחרי חידושה - בני בבל העומדים במזרח יכולים לראות את הישנה העומדת במזרח עד שש שעות קודם המולד, אך את החדשה שהיא במערב אין רואים רק אחר ח"י שעות מהמולד. ובני ארץ ישראל העומדים במערב אינם רואים את הישנה ח"י שעות קודם המולד, ואת החדשה עד שש שעות מהמולד מחמת קוטנה. ואם עדים מעידים שראו הלבנה באותם שעות בידוע שעדי שקר הם.

המקור שהיום הולך אחר הלילה לענין קידוש החודש: לרבי יוחנן - שנאמר ביום הכיפורים 'מערב עד ערב', לריש לקיש - שנאמר באכילת מצה 'עד יום האחד ועשרים לחודש בערב' שיציאת המועד הוא בגמר היום. לאביי - אין נפקא מיניה ביניהם אלא במקור הדבר. לרבא - נפקא מיניה אם נראית הלבנה הישנה קודם חצות הלילה, לרבי יוחנן שוב לא מקדשים יום השלושים, ולריש לקיש שלומדים מאכילת מצה רשות היינו מחצות לילה הראשונה ואילך.

כל ספיקא דיומא שלא ידוע מתי קידשו בית דין חדשי ניסן ותשרי - מאחרים יום טוב שני ליום הבא, ולא מקדימים פסח וסוכות ליום י"ד, שלא חוששים שמא מלבד חודש אדר או אלול חיסרו גם את חודש שבט או אב, שכיון שטבת ותמוז חסרים הם - שני חדשים חסרים רצופים יש להם קול.

ראש השנה דף כ"א . שב"ק פרשת חיי שרה - כ"ד מר חשון תשפ"ב

דף כ"א - ע"א

לוי הגיע לבבל בי"א תשרי כאשר בארץ ישראל היה אז יום הכיפורים, כיון שעיברו בית דין את חודש אלול, אלא שבני בבל לא ידעו מכך וחשבו שאותו יום הוא י"א תשרי, ואמר לוי: אכלו לחם למעדנים בבבל ביום הכיפורים שבארץ ישראל. ולא רצה להעיד שעיברו חודש אלול ולאסור עליהם מלאכול, שאין מעידים על החודש אלא אם שמע מפי בית דין שקידשו החודש, והוא לא שמע.

רבי יוחנן הכריז שבכל מקום שמגיעים שלוחי בית דין להודיע יום שקידשו בית דין החודש בניסן ואינם יכולים להגיע שם בתשרי (מפני שאינם יכולים לילך בראש השנה ויום הכיפורים) ולכן עושים שני ימים טובים בתשרי, צריך לעשות כן גם בניסן גזירה ניסן אטו תשרי, והקפיד על תלמידיו רבי אייבו בר נגרי ור' חייא בר אבא שלא מיחו על בני מקום שלא נהגו כך.

רבא היה רגיל להתענות ביום הכיפורים שני הימים עם הלילות, שמא עיברו בית דין את החודש, ואכן כך היה פעם אחת שעיברו את אלול.

רב נחמן התענה כל יום הכיפורים, ולערב בא אחד מ'דמהריא' ואמר לו שיום הכיפורים בארץ ישראל למחרת, ואמר רב נחמן דם תהא אחריתו (נוטריקון 'דמהריא'), שהזקיקו להתענות שני ימים וגורם לו למות, וקרא על עצמו 'קלים היו רודפינו'.

'שמור את חודש האביב' - שמור אביב של תקופה שיהא בחודש ניסן, כן הוא שיטת אחרים, וכן שלח רב הונא בר אבין לרבא - שכשרואה שתקופת טבת נמשכת עד ט"ז ניסן יעבר את השנה, מפני שצריך שתקופת ניסן תתחיל לכל המאוחר בי"ד ניסן (-י"ד ימים מהמולד, שעדיין הלבנה בחידושה. אך אם נמשכת תקופת טבת עד ט"ו ניסן אין צריך לעבר השנה אלא מעברים את אדר).

רב נחמן אמר ליורדי הים שאינם יודעים קביעות החודש (והם בים - והעולם מגולה להם) - שכשיראו הלבנה של ניסן שזורחת עד נץ החמה ידעו שהוא ערב פסח וצריכים לבער החמץ.

דף כ"א - ע"ב

משנה . 'אלה מועדי ה' מקראי קודש אשר תקראו אותם במועדם' - 'מקראי קודש' היינו קידוש בית דין את החודש, והזהירם שלא יעבור המועד של זמן קריאתם, מכאן שעדים שראו את החודש מחללים את השבת.

על ששה חדשים השלוחים יוצאים להודיע מתי קידשו החודש, אלא שבניסן ותשרי אין יוצאים עד שישמעו מפי בית דין מקודש, ובשאר החדשים אם יודעים שיקדשו בית דין החודש למחר יוצאים מבערב.

כשהיה בית המקדש קיים היו העדים מחללים השבת על כל החדשים, כדי להקריב קרבן ראש חודש בזמנו, אחר החורבן אסרו לחלל השבת בכל החדשים חוץ מניסן ותשרי כדי שלא לעכב הליכת השלוחים שמודיעים לסוריא מתי קידשו בית דין החודש, כיון שאינם יוצאים רק כששמעו מפי בית דין מקודש, והליכתם היא שבועיים חוץ משבת ויום טוב. (ואין זה עיקר הטעם, אלא סעד, והטעם הוא שבקידוש חדשים אלו תלוי זמן קביעות המועדים. רש"י).

משנה . לתנא קמא בין שנראה החודש בעליל בין שלא נראה בעליל מחללים עליו את השבת, לרב יוסי - אם נראה בעליל אין מחללים עליו את השבת, לפי שאין בזה צורך.

מעשה שעברו יותר מארבעים זוגות עדים, ועיכבם רבי עקיבא בלוד, ושלח לו רבן גמליאל שבזה נמצאת מכשילם לעתיד לבא. לרבי יהודה - חס וחלילה לומר שרבי עקיבא עיכבן, אלא שזפר ראשה של גדר עיכבן, ושלח רבן גמליאל והורידוהו מגדולתו.

עליל הוא לשון גילוי, שנאמר 'אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ' - גלוי לכל.

'מזוקק שבעתיים' - שבע שביעיות, והיינו חמישים חסר אחת, חמישים שערי בינה נבראו בעולם וכולם פחות אחד ניתנו למשה, שנאמר 'ותחסרהו מעט מאלוקים'.

'בקש קהלת למצוא דברי חפץ' - נחלקו רב ושמואל בפירוש הפסוק: א. ביקש קהלת להיות כמשה, יצאה בת קול ואמרה 'וכתוב יושר דברי אמת ולא קם נביא עוד בישראל כמשה'. ב. בנביאים לא קם כמשה אבל במלכים קם, אלא ביקש שלמה לדון דינים שבלב שלא בעדים והתראה, יצאה בת קול ואמרה 'וכתוב יושר דברי אמת'.

ראש השנה דף כ"ב . יום א' פרשת תולדות - כ"ה מר חשון תשפ"ב

דף כ"ב - ע"א

משנה . 'ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמור החודש זה לכם', לרבי שמעון - עדות קידוש החודש כשרה בכם אפילו שאתם קרובים. לחכמים (רבי יוסי) - עדות זו מסורה לכם - לחשובי הדור שיקבלו ויקדשו החודש, אבל קרובים פסולים (ויש שהפכו השיטות).

אב ובנו שראו את החודש אף לחכמים שאינם מצטרפים זה עם זה - ילכו שניהם להעיד על החודש, כדי שאם יפסל אחד מהם ויכשל בפיו כשיבדקוהו, יצטרף השני עם אחר.

מעשה בטוביה הרופא שראה את החודש בירושלים הוא ובנו ועבדו משוחרר, וקיבלו הכהנים אותו ואת בנו (כרבי שמעון), ופסלו את עבדו מפני שאינו מיוחס, וכשבאו לפני בית דין קבלו אותו ואת עבדו ופסלו את בנו (כחכמים).

משנה . המשחק בקוביא והמלוה ברבית ומפריחי יונים וסוחרי שביעית - פסולים לעדות מדרבנן, לפי שנחשדו לעבור על דת מחמת ממון חשדו להיות מעידים בשקר על ידי ממון ושוחד.

אשה פסולה לעדות מדאורייתא, וכל שכן לעבדים שפסולים.

עדות אשה - להעיד עליה שמת בעלה ולהתירה להינשא, וכן להעיד על סוטה שנטמאת בסתירה שלא תשתה מים המאררים - כשרה באשה ועבד ובגזלן דבריהם, אבל גזלן דאורייתא שחצוף לעבור בפהרסיא לא הכשירו חכמים לעדות אלו.

משנה . מחללים את השבת לעדות החודש, שנאמר 'אלה מועדי ה' מקראי קודש אשר תקראו אותם במועדם' - אפילו בשבת, ולכן אם אינו יכול לילך מוליכים אותו על החמור ואפילו במיטה, ולוקחים מקלות בידם אם יש אורבים בדרך, ומזונות אם הייתה דרך רחוקה.

הדרן עליו ארבעה ראשי שנים

פרק שני - אם אינן מכירין

דף כ"ב - ע"ב

משנה . בראשונה היו מקבלים עדות החודש מכל אדם, משקלקלו הבייתוסים להטעות את החכמים כדי שיהא יום ראשון של פסח בשבת - שפירשו את האמור בעומר 'ממחרת השבת יניפנו' היינו למחרת שבת בראשית, התקינו שלא יהיו מקבלים אלא מן המכירים.

פעם אחת בקשו בייתוסים להטעות את החכמים, שכרו שני בני אדם בארבע מאות זוז, אחד משלהם, ואחד משלנו - שהשכיר עצמו בכוונה כדי לגלות הדבר, שלהם העיד עדותו ויצא, שלנו רצה לרמז שנשכר להעיד שקר ולכן אמר: עולה הייתי במעלה אדומים וראיתיו שהוא רבוץ בין שני סלעים, ראשו דומה לעגל, אזניו דומים לגדי, קרניו דומות לצבי, וזנבו מונחת לו בין ירכותיו וכו'. והלקו חכמים את השוכר, והתירו לעד שלנו לעכב המעות שקיבל ממנו, ובאותה שעה התקינו שלא יהיו מקבלים אלא מן המכירים.

אחר שתיקנו שאין מקבלים אלא עדים שמכירים אותם, אם אין מכירים אותם משלחים עמו עוד זוג של עדים להעיד עליו, וגם הם מחללים את השבת.

'כי חק לישראל הוא משפט לאלוקי יעקב' - קידוש החודש הוא כמשפט שצריך שתי עדים.

מחללים שבת לעדות החודש אפילו בספק, כגון לילך לעיר אחרת להביא עד להצטרף עמו אפילו אם אינו יודע שהעד בביתו.

להודיע שבית דין קידשו החודש נאמן כל אחד, שכל דבר שעתיד לאגלויי לא משקרי בה אינשי

משנה . בראשונה היו משיאים משואות על ידי כלונסאות של ארז ארוכים שקושרים בראשם קנים ועצי שמן ונעורת של פשתן, מוליך ומביא מעלה ומוריד השלהבת בראש הר הזיתים עד שהוא רואה שעושים כן בהר סרבטא ומשם להר גרופינא ומשם לחוורן ומשם לבית בלתין, ולא זז משם עד שהיה רואה פובמדיתא שבבבל לפניו כמדורת אש, והם היו מודיעים לכל בני בבל.

משקלקלו הכותים והשיאו גם הם משואות שלא בזמן החודש להטות את ישראל, התקינו שיהיו שלוחים יוצאים.

משיאין - לשון יקוד אש.

ראש השנה דף כ"ג . יום ב' פרשת תולדות - כ"ו מר חשון תשפ"ב

דף כ"ג - ע"א

כשמקדשים החודש ביום ל' - משיאין משואות באותו הלילה (ערב של יום ל"א), אבל כשמקדשים יום שלושים ואחד אין משיאין - גזירה משום יום שלושים שחל בערב שבת, ויקדשו בית דין את החודש בו ביום, ואז אין משיאין משואות עד מוצאי שבת, ואם בכל חודש ישיאו משואות לא ידעו אם ראש חודש ביום ו' או בשבת. ואין לומר שישיאו גם בחודש מלא, ובחודש חסר שחל ראש חודש בערב שבת לא ישיאו במוצאי שבת, ואז ידעו שראש חודש ביום ו' שאילו ראש חודש בשבת היו משיאין - גזירה שמא יטעו ויאמרו שראש חודש בשבת ונאנסו מלהשיא. ולא קבעו להיפך - להשיא רק במלא ולא בחסר - שנמצא שיתבטלו העם ממלאכה כל ראש השנה שני ימים - שמא יום הל' הוא ראש השנה.

מיני ארזים: לרב יהודה ד' הם - ארז, קתרום (נחלקו אם היינו אדרא, או מבליגא, או גולמיש), עץ שמן, ברוש. לרבה ב"ר הונא שאמרי בי רב - עשרה מינים, שבע שכתוב בקרא - ארז (ארזא), שיטה (תורניתא), הדס, עץ שמן (אפרסמון), ברוש (ברתא), תדהר (שאגא - אשוח), תאשור (שורבינא), והוסיפו עוד ג' - אלונים (בוטמי), אלמונים (בלוטי), אלמוגין (כסיתא). ויש אומרים שג' הנוספים הם - ארונים (ערי - דפנה), ערמונים (דולבי), אלמוגין.

'וצי אדיר לא יעברנו' - זוהי ספינה גדולה (שלא תוכל לעבור בנחל שעתיד לצאת מבית המקדש מחמת חוזק זרם המים). ומשמש לעקור אלמוגים מקרקעית הים - ו' אלפי אנשים טוענים עליה חול במשך י"ב חדשים, או י"ב אלפים במשך ששה חדשים, עד ששוליה נחים על קרקעית הים, וקושרים חבלי פשתן לשורשי האלמוגים ולספינה, ואז זורקים העפר מהספינה, וכשהספינה עולה עוקרת שרשי האלמוגים, ומוכרים כל מידה של אלמוגים בשני מידות של כסף.

ג' נמלים יש - שתים בארץ בני ארם, שמוציאים שם מן הים אלמוגים, ואחת בארץ בני פרס, שמוציאים שם מן הים מרגליות, ונקרא נמל המלוכה.

כל עץ שיטה שנטלו נכרים מירושלים עתיד הקדוש ברוך להחזיר לה.

כל הלומד תורה ואינו מלמדה דומה להדס במדבר שאין נהנים ממנו שם. אי נמי, כל הלומד תורה ומלמדה במקום שאין תלמידי חכמים דומה להדס במדבר שחביב וחשוב.

עובדי כוכבים אין להם תקנה לכפר על דם ישראל ששפכו, ולא ינקה להם הקדוש ברוך הוא על מה שעשו לר' עקיבא וחביריו.

דף כ"ג - ע"ב

המשואה האחרונה בארץ ישראל היתה בבית בלתין שהיא 'בירם', שהיא בקצה הארץ, ולא זז משם עד שהיה רואה כל פומבדיתא לפניו כמדורת אש - שכל אחד ואחד נוטל אבוקה בידו ועולה לראש גגו.

תני ר' שמעון בן אלעזר בברייתא שגם בני חרים וכייר וגדר וחברותיה היו משיאין משואות בראשי הרים שלהם, יש אומרים שהרים אלו היו בין ההרים שנאמר במשנה, וחולק על תנא של המשנה הסובר שלא היו משיאין על הרים אלו, ויש אומרים שהיו מצד השני של ארץ ישראל ואינו חולק על המשנה.

בין הר להר שהיו משיאין המשואות היו שמונה פרסאות, וסך הכל יש בין המשואה הראשונה (הר הזיתים) לאחרונה (בית בלתין) ל"ב פרסאות, ומה שעכשיו המרחק יותר גדול, הוא משום שנסתתמו הדרכים הישרות ואחזו ההולכים דרך עקלתון.

משנה . חצר גדולה היתה בירושלים ששם היו מתכנסים כל העדים שהגיעו בשבת מחוץ לתחום להעיד על החודש, ובית דין בודקים אותם שם, והייתה נקראת 'בית יעזק' - לישנא מעליא שהיתה מוקפת בגדר סביב כמו טבעת. או 'בית יזק' - לשון אזיקים על שם שבתחילה היה אסור להם לזוז משם כל היום לפי שיצאו חוץ לתחום. אמנם מאידך היו עושים להם שם סעודות גדולות כדי שיהיו רגילים לבוא.

רבן גמליאל הזקן תיקן שהעדים שהגיעו בשבת להעיד על החודש יהא דינם כאנשי ירושלים ומותרים לילך אלפים אמה לכל רוח של ירושלים, וכן המיילדת הבאה ליילד, והבא להציל מן הדליקה ומן הגייס ומן הנהר ומן המפולת - הרי אלו כאנשי העיר שבאו אליה, ויש להם אלפים אמה לכל רוח.

משנה . זוג שבא ראשון בודקים אותו ראשון, ומכניסים הגדול שבהם ואומרים לו: כיצד ראית את הלבנה פגימתה לפני (-כלפי) החמה או לאחר החמה (-לכיוון ההפוך), אם אמר לפני - לא אמר כלום. ועוד שאלו: לצפונה של החמה הייתה הלבנה או לדרומה, כמה היתה גבוהה מן הארץ לפי ראיית עיניכם, לאין נטו ראשי פגימתה, כמה היה רחבה. ואחר כן מכניסים את השני ובודקים אותו, אם נמצאו דבריהם מכוונים עדותם קיימת. ושאר כל הזוגות שואלים אותם ראשי דברים כדי שלא ילכו בפחי נפש ושיהיו רגילים לבוא להבא.

'המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו' - מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה, משום חלישות דעת הלבנה. ומעולם לא ראתה החמה פגימתה של קשת, שלא יאמרו עובדי החמה שהחמה יורה חיצים להילחם בכופרים בה, שהיורה בקשת פגימת הקשת לצד פניו.

ראש השנה דף כ"ד . יום ג' פרשת תולדות - כ"ז מר חשון תשפ"ב

דף כ"ד - ע"א

הלבנה בחידושה מתוך שהיא דקה וקטנה נראית רק סמוך לשקיעת החמה ביום השלושים בצד מערב בעוד שהחמה בגבורתה, ולעולם היא בקרן מערבית דרומית, הלכך בימות החמה שהחמה בעת השקיעה היא במערבית צפונית הלבנה היא בצד דרומית של החמה, ובימות הגשמים שהחמה בעת שקיעתה היא במערבית דרומית הלבנה היא בצד צפונית של החמה, ואם אמרו העדים בימות החמה שהלבנה הייתה בצפון או בימות הגשמים שהלבנה הייתה בדרום - לא אמרו כלום.

עד אומר גבוה שני מרדעות ואחד אומר שלש - עדותם קיימת, אחד אומר ג' ואחד אומר ה' - עדותם בטילה, אבל מצטרף כל אחד מהם עם עד אחר המעיד כמותו.

העידו שראו דמות הלבנה - משתקפת במים, בעששית, בעבים, וכן חציו ברקיע וחציו במים או בעבים או בעששית - אין מעידים.

ראינו בלי כוונה ושבנו לראותה מדעתנו כדי להעיד עליה ולא ראינו - לא מעידים, שמא ראו עיגול של עב לבן.

משנה . ראש בית דין אומר 'מקודש' - שנאמר 'וידבר משה את מועדי ה'".

כל העם עונים אחריו 'מקודש מקודש' - לרב פפא שנאמר 'אשר תקראו אותם' קרי ביה 'אתם', לרב נחמן בר יצחק שנאמר 'אלה הם מועדי' - הם יאמרו מועדי.

'מקודש מקודש' - שנאמר 'מקראי קודש' שמשמעו פעמיים.

קידוש בית דין:

לתנא קמא - בין נראה בזמנו ומקדשים ביום שלושים, בין שלא נראה בזמנו ומקדשים יום שלושים ואחד.

לפלימו - בזמנו אין מקדשים אותו שאינו צריך חיזוק, ושלא בזמנו מקדשים אותו.

לר' אלעזר ב"ר שמעון - בשניהם אין מקדשים אותו, שנאמר ביובל 'וקדשתם את שנת החמישים' - שנים אתה מקדש ואי אתה מקדש חדשים.

לר' אלעזר ב"ר צדוק - בזמנו מקדשים, לא נראה בזמנו אין מקדשים אותו, שכבר קידשוהו שמים, וכן הלכה.

משנה . דמות צורות לבנה היו לרבן גמליאל - שבהם היה חוקר העדים.

'לא תעשון אתי' - דמות שמשי למטה תבנית היכל, אולם, עזרה, שלחן, מנורה של שבעה נרות.

דף כ"ד - ע"ב

מנורה כשרה מכל מיני מתכת - מכלל ופרט וכלל בפסוק 'ועשית מנורת זהב טהור מקשה תיעשה', ושל חשמונאים - לחכמים של שיפודים של ברזל וחיפו בבדיל, לרבי יוסי בר יהודה של עץ היתה. וכשהעשירו עשאו של כסף, העשירו עוד עשאו של זהב.

לא תעשון אתי - כדמות שמשי המשמשים לפני במרום במדור העליון, דמות ארבעה פנים לגוף אחד דהיינו חיות הקודש שכסא הכבוד רכוב עליהם.

לא תעשון אתי - אותי, שכל הפרצופים מותרים חוץ מפרצוף אדם.

לא תעשון אתי - כדמות שמשיי במדור התחתון, כגון חמה ולבנה וכוכבים ומזלות.

'לא תעשה לך פסל וכל תמונה' - לעבדם, **'אשר בשמים'** - חמה לבנה כוכבים ומזלות, **'ממעל'** - מלאכי השרת, **'אשר בארץ'** - הרים וגבעות ימים ונהרות אפיקים וגאיות. **'מתחת'** - לרבות שלשול קטן.

לא תעשון - אבל על ידי גוי מותר.

צורה בולטת אסור להניח אצלו אף שנעשה על ידי נכרים, משום חשד עבודה זרה. וטבעת עם צורה - אסור להניחה על אצבעו ומותר לחתום בה, צורה שוקעת מותר להניחה ואסור לחתום בה. ובשל רבים לא חיישינן לחשד, וכן נשיא דשכיחי רבים גביה.

'לא תלמד לעשות כתועבת הגויים' - אבל אתה למד להבין ולהורות.

היתרו של רבן גמליאל שיהיו לו צורות לבנה (שאף שנכרים עשו לו אסור להחזיקם) - א. נשיא הוי כרבים ואין חשד. ב. של פרקים היו, ורק כשהוצרך לחקור העדים חיברם. ג. כדי להתלמד מותר.

ראש השנה דף כ"ה . יום ד' פרשת תולדות - כ"ח מר חשון תשפ"ב

דף כ"ה - ע"א

משנה . מעשה שבאו שנים ואמרו ראינוה שחרית במזרח וערבית במערב - אמר ר' יוחנן בן נורי עדי שקר הם (שאינה ממהרת לרוץ בי"ב שעות שביום ממזרח למערב. פירוש שני ברש"י, ועיין פירוש רבותיו). **כשבאו ליבנה** קיבלם רבן גמליאל, שאמר כך קיבלני מבית אבי אבא - פעמים שבא בארוכה ופעמים בקצרה, שנאמר 'עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו' - שמש הוא שיודע מבואו וירח לא.

מעשה דרבן גמליאל ורבי יהושע:

מעשה שבאו שנים ואמרו: ראינוהו בזמנו ובליל עיבורו לא נראה וקיבלם רבן גמליאל, ואמר רבי דוסא בן הורכינס עדי שקר הם, שאם לא נראה בליל עבורו בוודאי לא נראה אתמול, וכן סבר רבי יהושע, וגזר עליו רבן גמליאל שיבא אצלו במקלו ובמעותיו ביום הכיפורים שחל להיות לפי חשבונו.

רבי עקיבא מצא את רבי יהושע בצער, באומרו שראוי לו ליפול למיטה שנים עשר חודש ואל יגזור עליו גזירה זו.

ר' עקיבא ביקש רשות מר' יהושע לומר לפניו דבר שלימדו בפסוקי המועדות שנאמר ג' פעמים 'תקראו אותם', ודרשינן שאפילו קידשו החודש שלא בזמנו בשוגג שסבורים שראוי להתעבר, ואפילו מזידים, ואפילו מוטעים על ידי עדי שקר אין לי מועדות אלא אלו, אמר לו: עקיבא נחמתני נחמתני.

רבי דוסא בן הורכינס אמר לר' יהושע: אם כן צריכים לדון אחר כל בית דין שעמד מימות משה ועד עכשיו, ולכך לא נתפרש שמותם של שבעים זקנים, ללמד שכל שלושה שיעמדו בית דין הרי הוא כבית דין של משה, ולא יוכל אדם לומר וכי פלוני ופלוני כמשה ואהרן כנדב אביהוא כאלדד ומידד, שהרי יש שלא נתפרש מי הם.

ר' יהושע נטל מקלו ומעותיו בידו, והלך לרבן גמליאל ביום שחל יום הכיפורים להיות כחשבונו, עמד רבן גמליאל מכסאו ונשקו על ראשו, ואמר לו שלום עליך רבי - שלמדתני תורה, ותלמידי - שאני גוזר עליך גזירה ואתה מקיימה כתלמיד, אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים, ומתוך שהגדולים נשמעים לקטנים נושאים קטנים קל וחומר בעצמם.

רבי חייא ראה את הלבנה הישנה בבוקר כ"ט אלול - זרק בה פיסת רגבים ואמר לה לכי תתכסי, שצריכים לעשות הלילה יום טוב של ראש השנה כדי שלא יהא יום הכיפורים ושבת סמוך זה לזה. ואמר רבי לרבי חייא שילך ל'עין טב' לקדש את החודש, שלא ירננו עליו כאן כיון שכולם ראו הלבנה הישנה או משום ששם היו מקדשים החודש, וישלח לו סימן את הפסוק 'דוד מלך ישראל חי וקים' (שנמשל כלבנה) כדי שידע שקידשה.

פעם אחת נתקשר השמים בעבים ונראית דמות הלבנה בכ"ט לחודש ובקשו בית דין לקדשו, אמר להם רבן גמליאל כך מקובלני מבית אבי אבא שאין חידושה של לבנה פחות מכ"ט יום ומחצה ושני שלישי שעה וע"ג חלקים מהמולד הקודם, ואותו יום מתה אמו של בן זזא והספידה רבן גמליאל הספד גדול אף שלא היתה ראויה לכך - כדי שידעו העם שלא קידשו את החודש.

'משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו' - שקול שמואל כמשה ואהרן.

דף כ"ה - ע"ב

'ויאמר שמואל אל העם, ה' אשר עשה (נסים ע"י) את משה ואת אהרן וכו' את ירובעל (-גדעון שעשה מריבה עם הבעל), ואת בדן (-שמשון שמגיע מדן), ואת יפתח, ואת שמואל' - שקל הכתוב שלושה קלי עולם (גדעון שמשון ויפתח) כשלושה חמורי עולם (משה אהרן ושמואל), שירובעל בדורו כמשה בדורו, בדן בדורו כאהרן בדורו, יפתח בדורו כשמואל בדורו, ללמדך שאפילו קל שבקלים שנתמנה פרנס על הציבור הרי הוא כאביר שאבירים.

'ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם' - וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל הדיין שלא היה בימיו? אלא אין לך לילך אלא אחר שופט שבימיך.

'אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה' - שהדורות הראשונים היו טובים וצדיקים מן האחרונים.

הדרן עלך פרק אם אינם מכירים

פרק שלישי - ראוהו בית דין

משנה . ראוהו בית דין וכל ישראל ביום השלושים, אפילו שהתפרסם שביום השלושים נראה לקדשו - אם לא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה הרי זה מעובר.

נחקרו העדים ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה הרי זה מעובר ולא אומרים שחקירת העדים כתחילת הדין ומקודש כגמר דין ולקדש בלילה כדיני ממונות שדנים ביום וגומרים בלילה - שנאמר 'כי חק לישראל הוא משפט לאלוקי יעקב', חק שגמר דין הוא (דהיינו אמירת מקודש) כמשפט מה משפט ביום אף קידוש החודש ביום.

ראוהו בית דין בלבד ביום - מקדשים בלא הגדת עדות שלא תהא שמיעה גדולה מראייה. אך אם ראוהו בלילה - יעמדו שנים ויעידו לפני ג', אבל לפני אחד מהם לא, שאין היחיד נאמן לומר מקודש בפני עצמו, אפילו שיחיד מומחה הוא ודן דיני ממונות יחידי, שאין לך מומחה לרבים בישראל ממשה רבינו ואמר לו הקדוש ברוך הוא עד שיהא אהרן אתך (ואין בית דין שקול ומוסיפים עוד אחד. תוס').

עד הרואה ואינו מעיד נעשה דיין, ובדיני נפשות - לרבי טרפון נעשה דיין, ולר' עקיבא אינו נעשה דיין, שנאמר 'והצילו העדה' ואין עד הרואה יכול להפך בזכותו.

ראש השנה דף כ"ו . יום ה' פרשת תולדות - כ"ט מר חשון תשפ"ב

דף כ"ו - ע"א

משנה . כל השופרות בין של איל בין של יעל כשרים, של פרה - לתנא קמא פסול, שאינו נקרא שופר אלא קרן, ולומדים מיובל שצריכים שופר, אבל שאר שופרות נקראו גם שופר (מלבד קרן), כדמצינו בשופר של מתן תורה. ולרבי יוסי - כשר, שגם של פרה נקרא שופר (כדלהלן).

'ותיטב לה' משור פר', אם שור למה פר, ואם פר למה שופר ? לרבי יוסי - תיטב לה' תפילתי מ'שופר' (והפסוק מיירי ב'שור' ומצאנו שקרן שלו נקרא שופר), לחכמים ששור של מעשה בראשית ביום שנברא היה גדול כפר בן שלש.

אין קטיגור נעשה סניגור, ולכן אין הכהן גדול נכנס לפני ולפנים לעשות העבודה בבגדי זהב, ודווקא בפנים, ודווקא האדם החוטא לא יתקשט בזהב, אבל הארון והכפורת והכרובים וכף ומחתה אפשר בשל זהב אף שהם בפנים, וכן בדם הפר לא שייך כן כיון שאין מראית הפר ניכר בו.

אין תוקעים בשופר של פר לחכמים (בנוסף לטעם הנ"ל): לרב מתנה - משום שאין קטיגור נעשה סניגור, וכיון שלזכרון בא כלפנים דמי, ולר' יוסי כשר כיון שתוקעים בחוץ. לאביי - משום שבכל שנה ושנה ניכרת בו התוספת נראה כשנים ושלשה שופרות, וכתיב 'שופר' שמשמע שופר אחד, ולרבי יוסי כיון שמחובר הוא אין בו פסול של שנים ושלשה שופרות.

פירושי תיבות: יובל - איל. גלמודה - נדה, שמובדלת מבעלה. מעה - קשיטה. כירה - מכירה. ניפי - כלה, מלשון 'יפה נוף'. שכוי - תרנגול. קבען - גזלני. סירוגין - בהפסק. חלוגלוגות - מין ירק. סלסלה - חיפוש והיפוך. מטאטא - כלי שמכבדים בו הבית. יהבך - משאך.

דף כ"ו - ע"ב

משנה . שופר של ראש השנה - לתנא קמא של יעל פשוט, שהרי ראש השנה יום תפילה הוא ובתפילה צריך פשיטות שנאמר 'נשא לבבנו אל כפים'. לרבי יהודה - של איל שהוא כפוף, שבתפילה כמה שכפוף ופניו כבושים בקרקע עדיף, ולהזכיר עקידת יצחק, וכן פסק ר' לוי.

שופר של יובל ביום הכיפורים - לתנא קמא דינו כראש השנה שיהא פשוט משום גזירה שוה, ולכן ביום הכיפורים של יובל צריך לומר גם תשע ברכות בתפלה כראש השנה, לרבי יהודה תוקעים ביעל פשוט שלא כראש השנה (שלשיטתו תוקעים באיל כפוף), שאין השופר משום תפלה אלא משום דרור ולכן תוקעים בפשוט, ולא קיבל הגזירה שוה. ופסק ר' לוי שצריך כפוף גם ביום הכיפורים משום גזירה שוה.

שופר של תעניות של כל השנה - של איל כפוף. ור' לוי פסק של פשוט (עיין בראשונים כדעת מי פסק).

שופר של מקדש היה פיו מצופה זהב, ובראש השנה היו שתי חצוצרות מן הצדדים, והשופר מאריך לאחר שפסקו החצוצרות מפני שמצות היום בשופר. בתעניות - שתי חצוצרות באמצע ושני שופרות משני הצדדים, והחצוצרות מאריכות שמצות היום בהם.

ראש השנה דף כ"ז . יום ו' פרשת תולדות - ראש חודש כסלו תשפ"א

לזכות הילד חיים פינחס בן רבקה לרגל שמחת החלאקה באתרא קדישא מירון ת"ו
להצלחת תומכי הגליון הוריו הי"ו לונדון לברכה בכל הענינים

דף כ"ז - ע"א

שופר שפיו מצופה זהב - אם מצופה במקום הנחת פיו פסול, שהתקיעה בזהב ולא בשופר, שלא במקום הנחת פיו - כשר, וכן היה בשופר של מקדש.

זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו, מה שאין הפה יכול לדבר, ואין האוזן יכולה לשמוע, שאי אפשר לשמוע שני קולות מאחד.

שני קולות משני בני אדם אפשר לשמוע בדבר חדש החביב לשומע ונותן דעת לשמוע, וכגון הלל ומגילה, ולכן אפשר לשמוע תקיעת שופר במקדש אפילו שהיו תוקעים יחד עם חצוצרות, ומה שהיה מאריך בשופר לאחר שפסקו החצוצרות כדי להודיע שמצות היום בשופר.

שמע תחילת התקיעה ולא סופה, או סופה בלא תחילתה - לא יצא, ולכן התוקע לתוך בור ודות אם שמע קול הברה לא יצא, אף שבתחילה שמע קול שופר.

שופר של תעניות פיו מצופה כסף ולא בזהב כמו של ראש השנה - משום שנעשה לשם כנופיא ואסיפה, וכנופיא היא בכסף כמו שכתוב 'עשה לך שתי חצוצרות כסף וכו' למקרא העדה', או משום שהתורה חסה על ממונם של ישראל, ורק בראש השנה תוקעים בשל זהב משום כבוד יום טוב.

תקיעה בחצוצרות ושופר יחד בראש השנה ותעניות היתה רק בבית המקדש, שנאמר 'בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'", אבל בגבולים - מקום שיש חצוצרות כגון בתעניות אין שופר, ומקום שיש שופר כגון ראש השנה ויובל אין חצוצרות.

מה שאומרים בתפילת ראש השנה 'זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון' היינו כרבי אליעזר דאמר בתשרי נברא העולם.

שוה היובל לראש השנה בתקיעה ובברכות - שמתפללים ביום הכיפורים של יובל כמו בראש השנה, אך חוץ מ'זה היום תחילת מעשיך' שאין אומרים רק בראש השנה.

דף כ"ז - ע"ב

שופר ארוך וקצרו כשר, ואין בו חיסרון של 'והעברת' כדלקמן.

גרדו בין מבפנים בין מבחוץ, ואף אם העמידו על גלד דק - כשר.

ציפהו זהב במקום הנחת פה פסול - שאין התקיעה בשופר אלא בזהב, שלא במקום הנחת פה כשר, מבפנים פסול שהתקיעה בזהב, מבחוץ - אם נשתנה קולו מכמות שהיה פסול ואם לאו כשר.

ניקב וסתמו - אם מעכב את התקיעה פסול, אינו מעכב את התקיעה - כשר, ולרבי נתן - דווקא אם סתמו במינו כשר שלא במינו פסול. ללישנא קמא דרבי יוחנן בעינן גם שישתייר רובו של השופר שלא ניקב (צריך ג' תנאים להכשיר - לא נשתנה קולו, סתמו במינו, נשתייר רובו), ללישנא בתרא סתמו במינו כשר אפילו נפחת רובו כשר, ושלא במינו אם נשתייר רובו.

נתן שופר בתוך שופר - אם קול פנימי שמע יצא ואם קול חיצון שמע לא יצא.

הפכו ותקע בו, והיינו שהרחיב את הקצר וקיצר את הרחב (וכל שכן אם הפכו ועשה את הפנימי חיצון, ר"ן ורא"ש בפירושו הראשון ע"פ הירושלמי) פסול, שנאמר 'והעברת' כדרך שהאיל מעבירו בראשו.

דיבק שברי שופרות או הוסיף על השופר כל שהוא בין במינו בין שלא במינו פסול, משום שופר אחד ולא שנים ושלושה שופרות.

שופר שנסדק כל ארכו פסול, ואפילו דיבקו שהוא כשני שופרות, לרחבו - אם נשתייר בו ממקום הסדק עד מקום הנחת פה שיעור תקיעה כשר, שהוא כארוך וקצרו, ושיעור תקיעה הוא כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן.

היה קולו דק או עבה או צרוד כשר, שכל הקולות כשירים בשופר.

קדחו ונקב בזכרותו - כשר הגם שלא ניטל העצם ממנו, שמין במינו אינו חוצץ.

התוקע לתוך - בור, או דות (כלי גדול של חרס), העומדים בפנים יצאו ששמעו קול שופר, והעומדים בחוץ - אם קול שופר שמעו יצאו ואם קול הברה שמעו לא יצאו.

שמע קול שופר או מגילה מבית הכנסת אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא.

כל הזכויות שמורות ©

בכל ענייני הגיליון 052-7111-235